Του **Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ**

Πυρετός εθνικισμού καίει κόμματα, δήμους και κοινωνικούς φορείς

ΙΤΕ, ΠΑΙΔΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ...

«ΑΣ ΥΠΟΘΕΣΟΥΜΕ ότι μια μέρα, μετά από έναν πυρηνικό πόλεμο, ένας ιστορικός από τον Γαλαξία προσγειώνεται στον νεκρό πια πλανήτη Γη, με σκοπό να διερευνήσει τις αιτίες της καταστροφής την οποία κατέγραψαν τα ανιχνευτικά όργανα. Συμβουλεύεται λοιπόν τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία που διασώθηκαν. Γιατί, χάρη στην προηγμένη πυρηνική τεχνολογία, καταστράφηκαν οι άνθρωποι, αλλά όχι και τα υλικά τους αγαθά. Ο γαλαξιακός παρατηρητής μας, μετά από λίγη μελέτη, θα συμπεράνει ότι οι τελευταίοι δύο αιώνες της ανθρώπινης ιστορίας του πλανήτη Γη είναι δυσεξήγητοι, χωρίς μια κατανόηση του όρου "έθνος" και των ποικίλων παραγώγων που προέρχονται απ' αυτή τη λέξη.

Αυτός ο όρος μοιάζει να εκφράζει κάτι ουσιώδες για τις ανθρώπινες υποθέσεις. Αλλά τι ακριβώς;». Έτσι αρχίζει το κλασικό σύγγραμμά του ο **Έριχ Χόμπσμπάουμ** με τον τίτλο «Έθνη και εθνικισμός από το 1780». Η απάντηση του ***«τι ακριβώς»*** στον Χόμπσμπάουμ απαιτεί 183 ακριβώς σελίδες. Για τον γαλαξιακό ερευνητή, πάντως, εάν είχε την ατυχία να προσγειωθεί στην Ελλάδα, μπορεί να απαιτούσε άλλους 10 τόμους. Σκεφθείτε – για παράδειγμα – να έβρισκε τα βίντεο και τις εφημερίδες με τις δηλώσεις της κυρίας **Αλέκας Παπαρρήγα** και τις εξηγήσεις των υποδιαιρέσεων μεταξύ του υγιούς πατριωτισμού και του νοσηρού εθνικισμού· ή να επιχειρούσε να κατανοήσει τη διαμάχη των κκ. **Βαρβιτσιώτη** και **Κόρακα** στη Βουλή μεταξύ του «αντεθνικός» και ποιος είναι «πραγματικός πατριώτης».

Από την άλλη μεριά, την περασμένη Κυριακή, 50 από τους 72 δημάρχους της Μακεδονίας συγκεντρώθηκαν στη Βέροια για να συζητήσουν κοινές πρωτοβουλίες για τα εθνικά θέματα, με αιχμή το Μακεδονικό. Οι 22 δήμαρχοι που δεν κατάφεραν να παραστούν λόγω κακοκαιρίας, προσυπέγραψαν τις αποφάσεις που ελήφθησαν. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο προσκαλών Δήμος Βεροίας και οι μετασχόντες δεν εκάλεσαν κυβερνητικούς εκπροσώπους ή εκπροσώπους κομμάτων, προκειμένου «να αναπτυχθεί ανεμπόδιστος από σκοπιμότητες ο λόγος των τοπικών κοινωνιών μέσω της έκφρασής τους στην Τοπική Αυτοδιοίκηση». Με λίγα λόγια, να αποφευχθεί το ***«καπέλο»*** των κομμάτων, καθώς κοινή είναι η πεποίθηση ότι και τα λεγόμενα «εθνικά θέματα» δεν ενώνουν – όπως θα επεβάλλετο – αλλά διαχωρίζουν κιόλας τις ελληνικές πολιτικές δυνάμεις.

ΕΙΝΑΙ αλήθεια πως τα τελευταία 16 χρόνια η χρήση του όρου «εθνικός» στην Ελλάδα είχε για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία της εκλογικευθεί: υπήρχαν τα εθνικά θέματα και πιο συγκεκριμένα η Κύπρος και τα ελληνοτουρκικά, ενώ όταν εγένετο λόγος για «εθνική στρατηγική» εξυπονοούσε την αποτελεσματική συνάρθρωση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών στόχων, είτε «μέσα» είτε «έξω» από την ΕΟΚ, το ΝΑΤΟ κτλ., χωρίς πάντως οι σχετικές θέσεις να συνοδεύονται από βαρείς χαρακτηρισμούς (προδοτικούς κτλ.), παρά μόνον από έντονες διαφωνίες.

Τώρα όμως ένας νέος εθνικός άνεμος πνέει παντού. Ο Αρχιεπίσκοπος **Σεραφείμ** ζητά διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το Βατικανό κάνοντας το υπουργείο Εξωτερικών να τραβάει τα μαλλιά του. Η ΟΛΜΕ ξεκινά εκστρατεία ενημέρωσης επί των εθνικών θεμάτων, η ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ βρίσκεται στον ίδιο δρόμο. Το ίδιο και στα κόμματα. Τριάντα βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας, αγνοούντες προφανώς την ***«εγκάρδια συνεννόηση»*** κορυφής των κκ. **Μητσοτάκη - Φλωράκη**, έσπευσαν να καταδικάσουν τις δηλώσεις της κυρίας Παραρρήγα, την ίδια στιγμή που αυτή εδέχετο πυρά από τους κκ. **Παπαθεμελή** και **Νέστορα** για το ίδιο θέμα.

Υπάρχει λοιπόν πιθανότητα να αναβιώσουν οι εποχές της ***«εθνικοφροσύνης»*** ή της ***«προδοτικής εξάρτησης»;*** Είναι δυνατόν, άραγε, να επαναληφθεί, έστω και σε διαφορετικό σκηνικό, το τρομερό παιχνίδι της διάκρισης των «υγιών εθνικών δυνάμεων» και των πάσης φύσεων «μειοδοτών» και «προδοτών»; Οι μεν να καταγγέλλουν τους «βούλγαρους» ή τους «σλαβομακεδόνες», οι δε να επαναφέρουν το «τσιράκια της Φρειδερίκης και του Τρούμαν» στη σύγχρονη «βερσιόν»: «τσιράκια του Μπους και του Ντελόρ»;

ΠΙΣΩ από τη γελοιογράφηση (που οι πρώτες της γραμμές ιχνογραφήθηκαν, όμως, δυστυχώς, σε ορισμένους χειρισμούς των τελευταίων ημερών) υπάρχει πράγματι ένα ουσιώδες ζήτημα. Όλοι κατανοούν πως χρειάζεται ένας νέος προσδιορισμός του «εθνικού» στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τι προοπτική θα έχει δηλαδή στην Ενωμένη Ευρώπη το σημερινό Έθνος - Κράτος; Πώς θα διαφυλαχθούν – και θα αναπτυχθούν – στα πλαίσια του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου οι επιμέρους εθνικοί πολιτισμοί; Τι θα γίνει με τη γλώσσα κάθε μέλους - κράτους, με τις παραδόσεις και το πολιτισμικό του γενικότερα περιβάλλον;

Αυτά τα προβλήματα διατρέχουν ούτως ή άλλως όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, τις κυβερνήσεις και τις κοινωνίες των «12» και όσων κρούουν ήδη τις θύρες των Βρυξελλών. Ο σχετικός διάλογος δεν είναι πάντα υψηλού επιπέδου, όπως συχνά στην Ελλάδα νομίζουμε. Καμία ελληνική εφημερίδα δεν μπορεί να συγκριθεί με την εφευρετική εθνικιστική αγοραία εξύβριση που επιφυλάσσουν συχνά τα τεράστιας κυκλοφορίας λαϊκά φύλλα του Λονδίνου σε κοινοτικούς παράγοντες που – υποτίθεται – θίγουν την ουρά του γηραιού βρετανικού λέοντος. Αλλά και ο «Monde» σχολίαζε προσφάτως εντελώς αρνητικά την τάση που έχει το γαλλικό κοινοβούλιο να συζητεί τα θέματα της ευρωπαϊκής ενοποίησης «μετά τα μεσάνυχτα», υπονοώντας την υποβάθμιση της σχετικής προβληματικής και τον περιορισμό των συζητήσεων στον στενό εθνικό ορίζοντα.

Αν λοιπόν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση γεννά έναν νόμιμο προβληματισμό για την τύχη των επιμέρους εθνικών πολιτισμών, δυστυχώς η συζήτηση στην Ελλάδα δεν γίνεται σε αυτή τη βάση. Εδώ, βεβαίως, αναπτύσσονται πρόσθετες εμπλοκές: πρώτον, είμαστε η μόνη ευρωπαϊκή χώρα που αντιμετωπίζει προβλήματα αμφισβήτησης κυριαρχικών της δικαιωμάτων – η περίπτωση των τουρκικών διεκδικήσεων. Δεύτερον, ένα κομμάτι του μείζονος εθνικού χώρου, η Κύπρος, τελεί κατά ένα τμήμα του υπό κατοχήν. Τρίτον, στα βόρεια σύνορα, οι αναρριπιζόμενοι νέοι εθνικισμοί δημιουργούν αποσταθεροποιητικές εντάσεις, που μπορεί να μεταφερθούν στο εσωτερικό της χώρας, είτε από λάθη ή από συνειδητή δράση ενός τμήματος των υπαρκτών μειονοτήτων.

■ Τέταρτον, όλα αυτά αρχίζουν να διαπλέκονται με εσωτερικά προβλήματα και μεταβολές στις παραδοσιακές εθνικές συμπεριφορές. Η κοινωνική ένταση περί τους αλβανούς φυγάδες καθιστά φανερό ότι η παραδοσιακή ανοχή του Έλληνος στον ξένο μάλλον υποχωρεί ραγδαία και αντικαθίσταται με επιθετική ξενοφοβία. Εδώ το νεοεθνικιστικό ρεύμα μπορεί να βρεθεί σε εκρηκτική συνάντηση με έναν πρωτόγνωρο για τον τόπο – πλην σταθερά διαμορφούμενο – ρατσισμό. Ο έλλην **Λεπέν** δεν είναι πλέον ένα απολύτως απίθανο ενδεχόμενο...

Σ' ΑΥΤΟ το κλίμα λοιπόν τα κόμματα βρίσκονται σε παραζάλη. Το «εθνικό» αντιπαρατίθεται πλέον στο «ευρωπαϊκό». Μέσα στα κόμματα συγκρούονται ήδη οι «εθνικιστές» με τους «ευρωπαϊστές». Και, ως συνήθως, πολλοί βρίσκονται με τις δύο ιδιότητες ταυτοχρόνως. Για παράδειγμα, η κ. **Βιργινία Τσουδερού** ανήκει με σαφήνεια στους ευρωπαϊστές. Συνάδελφοί της όμως υπουργοί σημειώνουν πως σε θέματα αρμοδιότητός της όχι απλώς αγνοεί την ευρωπαϊκή διάσταση, αλλά σχεδιάζει ως εάν η Ελλάδα να βρίσκεται μόνη προ των προβλημάτων της και μόνη να πρέπει να απαντήσει – δυναμικά – σε αυτά.

Πιθανόν αυτή τη διαφοροποίηση να απηχεί και η κομματική εκδήλωση της Νέας Δημοκρατίας στην Αθήνα την Κυριακή, 16 Φεβρουαρίου, όπου ομιλητές είναι οι κκ. **Παπαθεμελής, Νέστωρ** και **Μέρτζος** (η «υπερεθνικιστική Αγία Τριάδα» που ενόχλησε την κ. Παπαρρήγα), εκδήλωση την οποία πρόκειται να προλογίσει και να χαιρετήσει η κ. **Τσουδερού**.

Ο κ. **Χρύσανθος Λαζαρίδης**, ιστορικό στέλεχος του «Ρήγα Φεραίου» στη δικτατορία, προπηλακιζόταν στα αμφιθέατρα της μεταπολίτευσης όταν υποστήριζε τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Τώρα, αρθρογραφώντας στην «Αυγή» υπέρ μιας δυναμικής – μη αποκλειομένων και στρατιωτικών μέσων – στάσης στα Σκόπια, εδέχθη καταιονισμό κριτικών και αφορισμών από τους παλαιούς του συντρόφους στον νυν Συνασπισμό για τις θέσεις του, που «προκαλούν ντροπή» και «μας αποκόπτουν από τα ευρωπαϊκά μας ερείσματα». Οι «εθνικιστές» του Συνασπισμού, από την πλευρά τους, πολύ θα ήθελαν ο κ. **Μιχάλης Παπαγιαννάκης** να ομιλεί επί προσωπικής βάσεως όταν εκθέτει με καρτεσιανό τρόπο τις απολύτως ευρωπαϊκές απόψεις του ακόμη και για θέματα - ταμπού, όπως η αντιμετώπιση των μειονοτήτων κτλ.

Στο ΠαΣοΚ το πρόβλημα είναι εμφανέστερο. Ο «εθνοκεντρικός» χαρακτήρας του Κινήματος εδέχθη βαθμιαία ισχυρές δόσεις ευρωπαϊκής προσαρμογής. Στις ήρεμες και ώριμες επεξεργασίες του κ. **Κώστα Σημίτη** προσεχώρησαν πλέον οι περισσότεροι εκείνων που έως και στην κομματική δίωξή του συνείργησαν όταν ετόλμησε να θέσει τον προβληματισμό της «Ευρώπης των εργαζομένων». Ο κ. **Γιώργος Γεννηματάς,** η κ. **Βάσω Παπανδρέου,** ο κ. **Θεόδωρος Πάγκαλος** αποτελούν μια πρώτης γραμμής ηγετική ομάδα με γνώση και αντίληψη της διαπλοκής του εθνικού με το ευρωπαϊκό. Ο κ. **Κώστας Λαλιώτης** σύρει μαζί του μια νεότερη κομματική γενιά σε έναν νέο προσδιορισμό της κομματικής και πολιτικής λειτουργίας στην ευρωπαϊκή συνθήκη. Και είναι ο συνδυασμός αυτού του ρεύματος του κομματικού «απαράτ», των κκ. **Στέφανου Μανίκα, Γιάννη Νικολάου, Δημ. Ρέππα** κτλ., με την «ομπρέλα» των κορυφαίων στελεχών που οδηγεί το κόμμα στη χάραξη εθνικής στρατηγικής μέσα στον ευρωπαϊκό ορίζοντα.

Ο παλαιός «εθνοκεντρικός» λόγος παρέμεινε πλέον στο ΠαΣοΚ αμιγής μόνον στην ομάδα των «Ιταλών». Ο μέντωρ κ. **Μιχάλης Χαραλαμπίδης,** οι κκ. **Νάος, Κηπουρός** και **Ζουρίδης** στην Κεντρική Επιτροπή και ο κ. **Βουνάτσος** στο Κοινοβούλιο παραμένουν οι τελευταίοι εκπρόσωποι μιας κάποτε κυρίαρχης ρητορικής. Διότι είναι φανερό ότι ο κ. **Γεράσιμος Αρσένης**, στον οποίο οι «Ιταλοί» έχουν επενδύσει στο παιχνίδι των δελφίνων, συμπράττει μεν τακτικά εσωκομματικά, αλλά εκεί που «δίνει εξετάσεις», όπως στην ομιλία του στο «Προπέλερ Κλαμπ» ενώπιον του κ. **Σωτήρχου** και επιχειρηματιών, δεν νιώθει καμιά ανάγκη να ταυτιστεί με παρόμοιες θέσεις.

Και όμως, σε όλα τα κόμματα υπάρχει μια έντονη ανάγκη να απαντηθεί ταυτόχρονα το «εθνικό» και το "ευρωπαϊκό" στη συμπλοκή τους με τα εθνικά ζητήματα της χώρας. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο κ. **Στέλιος Παπαθεμελής**, υποστηρικτής επίσης του ευρωπαϊκού προσανατολισμού, όταν αυτός είχε κόστος στο ΠαΣοΚ, «δεν υπάρχει ένα όραμα για το έθνος.

Κατάντησαμε λαός χωρίς εθνικές επιθυμίες. Ο ελληνισμός πάσχει σήμερα από κρίση εθνικής αυτοπεποίθησης και συγκεκριμένων στόχων. Η αναζήτηση μιας εθνικής στρατηγικής, που θα στηρίζεται σε μια εθνική αυτοσυνειδησία, μια εθνική πολιτική διεκδικητική, είναι ο όρος αξιοποίησης και του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας».

ΠΟΙΟΣ λοιπόν θα μπορούσε να διαφωνήσει ότι το κυρίως ζήτημα της χώρας δεν είναι ο διαχωρισμός σε «ενωτικούς» και «ανθενωτικούς», κατά τα πρότυπα του ***«ενδόξου μας βυζαντινισμού»***, σε «ευρωπαϊστές» και «εθνικιστές» δηλαδή, αλλά η διαυγής αποσαφήνιση κάποιων θεμελιακών εθνικών επιλογών. Αυτό που λέμε απλά: «το τι θέλουμε και πού πάμε».

Το τι θέλουμε όμως και πού πάμε ως Έθνος δεν θα μας το ψιθυρίσει στο αφτί καμιά Βαλκυρία και κανένας Δρυΐδης των ευρωπαϊκών μυθολογιών. ***«Στα μάτια ένα δελφίνι σύρετέ μου. Νάναι ταχύ και ελληνικό και νάναι η ώρα έντεκα»*** νομοθέτησε επί του θέματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ο **Οδυσσέας Ελύτης.** Πριν σημάνει δηλαδή η δωδεκάτη ώρα και ως μωραί παρθένοι παραμείνουμε εκτός **και** του ευρωπαϊκού νυμφώνος, χρονοτριβώντας περί την λύση στο αίνιγμα «είμαστε ευρωπαϊστές ή εθνικιστές;» όταν η απάντηση αστράφτει στα λόγια του Ποιητή: ***«Μα είμαστε Έλληνες, δηλαδή οι πιο φυσικά Ευρωπαίοι»***. Έπρεπε να τα λέει η φράση – μόνη της – όλα. Και να αρκεί.

«Το Βήμα» εζήτησε από κορυφαία κομματικά στελέχη να σχολιάσουν τα νέα – και εν πολλοίς τεχνητά – διλήμματα της «εθνικιστικής» και «ευρωπαϊκής» προσεγγίσεως των εθνικών θεμάτων και της πορείας της χώρας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Απαντούν ο υπουργός Εξωτερικών κ. *Αντώνης Σαμαράς*, ο πρώην υπουργός και μέλος του ΕΓ του ΠαΣοΚ κ. *Κώστας Σημίτης* και ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του Συνασπισμού κ. *Μίμης Ανδρουλάκης*

ΑΝΤ. ΣΑΜΑΡΑΣ

Ο υπουργός Εξωτερικών κ. *Αντώνης Σαμαράς* τονίζει:

«Σε καιρούς που γίνονται σχεδόν αστραπιαία πραγματικότητα μεγάλες πολιτικές εξελίξεις που λίγο πριν ήταν μόνον θέμα φαντασίας...

Σε εποχή που διαλύονται πολύχρονες ενότητες στρατιωτικής ή ιδεολογικής επιρροής...

Σε μια κρίσιμη δεκαετία, που ανακατεύεται – πάλι – η τράπουλα στα Βαλκάνια, η Ελλάδα δεν έχει την άνεση της αναμονής.

Γι' αυτό έγκαιρα συνυπέγραψε την ιστορική μετεξέλιξη της ευρωπαϊκής διάστασης που κορυφώθηκε στο Μάαστριχτ. Και πρόβαλε από την πρώτη στιγμή την ανάγκη η Ευρώπη να μην περιορίζεται μόνον σε κοινές αρχές, αλλά να τις κάνει και πράξη.

Γιατί τότε μόνον η Ευρώπη θα αποτελέσει το ιδανικό αντίδοτο στον πυρετό του εθνικισμού που την απειλεί.

Η Ελλάδα πρέπει να αντιδράσει και αντιδρά χωρίς αμετροέπεια, σε σύγχρονα ευρωπαϊκά πλαίσια, και κινητοποιεί τα δύο κέντρα δράσης της – την ελληνική και ευρωπαϊκή μας ταυτότητα – ώστε να συνδυάσει την προστασία με την προώθηση των εθνικών της συμφερόντων».

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ

Ο πρώην υπουργός και μέλος του ΕΓ του ΠαΣοΚ κ. **Κώστας Σημίτης** τονίζει:

«Οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις οδηγούν εύκολα σε εθνικιστικές εξάρσεις. Η στροφή προς τον εθνικισμό είναι μια βολική λύση. Εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση συγκαλύπτουν τις ευθύνες τους. Εκείνοι που την υφίστανται πιστεύουν ότι βρίσκουν μια διέξοδο. Στον τόπο μας ζήσαμε πολύ καιρό με εχθρούς και διεθνείς συνωμοσίες σε βάρος μας. Το τίμημα που πληρώσαμε στον υπερεθνικισμό ήταν ένα αυταρχικό κράτος, οι διαχωρισμοί των πολιτών, η καταπίεση των ιδεών και ο δογματισμός. Κίνδυνοι υπάρχουν για την Ελλάδα. Κάθε χώρα προωθεί τα συμφέροντά της. Τα συμφέροντα των άλλων χωρών δεν συμπίπτουν οπωσδήποτε με τα δικά μας. Αλλά, αν βλέπουμε μόνον κινδύνους, δεν βλέπουμε τις δυνατότητες, τις προοπτικές.

Ο εθνικισμός μας δεν μπορεί να είναι αντίδραση, πατριδοκαπηλία, αμυντικός μηχανισμός. Γιατί τότε θα αδρανούμε και θα περιθωριοποιούμεθα. Ο εθνικισμός μας πρέπει να βασίζεται σε μια νέα αντίληψη για τη διεθνή μας θέση και την προοπτική μας, που θα συνδυάζει την πρόβλεψη των εξελίξεων, τη δράση στον διεθνή χώρο με τον εθνικό οραματισμό.

Για να αναπτυχθούμε ως χώρα, χρειάζεται να ενεργοποιήσουμε το εσωτερικό μέτωπο, να εκσυγχρονίσουμε την κοινωνία μας. Χρειάζεται στο εξωτερικό μέτωπο να διαμορφώσουμε μια εθνική στρατηγική που θα μας επιτρέψει να αντιμετωπίσουμε δημιουργικά τις προκλήσεις, ώστε να συγκαθορίσουμε τις εξελίξεις. Χρειάζεται να δημιουργήσουμε και να προωθήσουμε συμμαχίες, προπαντός την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ο εθνικισμός πρέπει να είναι μια δημιουργική διαδικασία παραγωγής ιδεών, αξιοποίησης των δυνατοτήτων μας, εκμετάλλευσης των διεθνών εξελίξεων. Τότε δεν θα έχουμε να φοβηθούμε τίποτε, ούτε από τον υπερεθνισμό ούτε από ανασφαλείς και επιθετικούς γείτονες».

Μ. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ

Ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του Συνασπισμού και μέλος της Πολιτικής του Γραμματείας κ. *Μίμης Ανδρουλάκης* επισημαίνει:

«Ο όγκος του Συνασπισμού αναζητεί μια νέα στρατηγική της Αριστεράς, που θα διασταυρώνει στις νέες πραγματικότητες το "εθνικό" με το "ευρωπαϊκό". Σήμερα, τόσο στην μετα-Μάαστριχτ Ευρώπη όσο και στην Κοινοπολιτεία (την πρώην ΕΣΣΔ) και γενικά στον κόσμο, εμφανίζονται δύο τάσεις, με αντικειμενική βάση: η μια είναι η πορεία προς υπερεθνικές κοινότητες, η σταδιακή υπέρβαση των συνόρων· η άλλη, εξίσου αντικειμενική, είναι η αναζωογόνηση των εθνικών ευαισθησιών, η επανεμφάνιση, έπειτα από πολλές δεκαετίες, της εθνικότητας ως φορέα κοινωνικής και πολιτικής κινητοποίησης, η αναβάθμιση των διαφορετικοτήτων που συνδέονται με το έθνος, όχι μόνον στην Ανατολή, αλλά και στην καρδιά της Δύσης. Κλασικό παράδειγμα, η Λομβαρδία στη γειτονική μας Ιταλία.

Αν η Αριστερά, εν ονόματι της ανανέωσης, "σνομπάρει" ως αναχρονιστική και οπισθοδρομική την επανεμφάνιση του εθνικού, ο ευρωπαϊσμός της θα είναι στείρος, ρητορικός και κοσμοπολίτικος. Δεν θα μπορέσει να συνειδητοποιήσει τα σύνθετα υλικά που διαμορφώνουν το πραγματικό μωσαϊκό της νέας ευρωπαϊκής ταυτότητας».